

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

Основне завдання вчителя літератури можна сформулювати так: «Non multa – zed multum – на малому навчати великого». Інакше кажучи, у роботі вчителя літератури особливого значення набуває вміння навчити дитину глибоко проникати в естетичну сутність художнього твору, розуміти авторський задум, розвивати образне мислення і художнє сприйняття, які, у свою чергу, пробуджують здатність бачити світ духовними очима.

Навчання літератури у школі - це постійний творчий пошук нових шляхів формування підростаючої особистості.

Формування навчальних інтересів учнів визначається не лише змістом навчального матеріалу, але й способом організації занять. Багатство змісту навчального курсу літератури вимагає різноманіття методів та прийомів навчання, які б у своїй сукупності забезпечували свідоме, глибинне та міцне засвоєння школярами знань, оволодіння ними уміннями та навичками, допомагали би їхньому естетичному, моральному та духовному розвитку. Методи, прийоми, технології навчання мають максимально стимулювати активність школярів. Саме це є запорукою успіху їхнього майбутнього, адже, як зазначав Л. С. Виготський «Педагогіка повинна орієнтуватись не на вчорашній, а на завтрашній день дитячого розвитку. Тільки тоді вона зуміє у процесі навчання викликати до життя ті процеси, які лежать у зоні найближчого розвитку» [2, 87].

Саме таку функцію активізації, розвитку індивідуальності дитини виконують, зокрема, і особистісно орієнтовані технології навчання. Що ж являє собою особистісний підхід у педагогіці?

Особистісний підхід – послідовне ставлення до дитини як до особистості, як до самосвідомого суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта педагогічної взаємодії. «Особистісний підхід – базова ціннісна орієнтація педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожною дитиною і колективом. Він

допомагає дитині усвідомити себе як особистість», - зазначає Л. Д. Павлова [7, 14].

Метою особистісного підходу у навчанні та вихованні є не набуття сукупності знань, умінь та навичок, а вільний розвиток особистості. Особистісний підхід визначає пріоритет особистості перед колективом (чи групою), створення у колективі гуманістичних стосунків, завдячуючи яким діти усвідомлюють себе як особистість та вчать поважати особистість інших.

Особистісний підхід є основою особистісно орієнтованого навчання. Що ж це за навчання?

Особистісно орієнтоване навчання – спеціально організована взаємодія, спрямована на створення оптимальних умов для стимулювання і задоволення потреб усіх його учасників у самоактуалізації і самореалізації інтелектуального та творчого потенціалів. В основі його лежать такі ідеї:

1. Визнання індивідуального внутрішнього світу дитини і його провідної ролі у навчанні (Л. Виготський, В. Сухомлинський).
2. Включення індивідуального внутрішнього світу дитини (ментального досвіду) до пізнавального контексту (Сократ, К. Роджерс, Д. Дьюї).
3. Трансформація навчального матеріалу, необхідного для засвоєння на уроці, відповідно до можливостей учнів (В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі).
4. Свобода вибору завдання, вправи, виду діяльності (Д. Дьюї).
5. Всі діти можуть навчатися відповідно до своїх можливостей (С. Рубінштейн, Л. Виготський).
6. Дитина має бачити своє просування у пізнанні і проявляти потребу у самовдосконаленні своїх потенційних можливостей (Ш. Амонашвілі).

В особистісно зорієнтованому навчанні учні розглядаються як носії суб'єктного досвіду. Читаємо у І.С. Якиманської : «Суб'єктний досвід вбирає в себе предмети, уявлення, поняття, розумові і практичні дії, особистісні стереотипи» [13.8].

Сутність особистісно орієнтованого навчання добре висловив П.Ф. Каптерев : «Вивчення наук не розвиває розум, а лише проявляє його. Розум, незалежно від предмета мислення, має всі властивості, він готовий і розвинутий з самого початку свого існування, так що у вивченні наук йому залишається лише проявити себе, а не розвиватися» [4,121].

Розглянемо, що ж являють собою особистісно орієнтовані технології. Слово «технологія» - грецького походження й означає сукупність прийомів, які використовуються у певній справі, майстерності, мистецтві. Педагогічна технологія – це детально продумана модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу. Відповідно, особистісно орієнтована технологія – організація такої системи взаємодії між учасниками і процесом навчання, при якому найбільш повно використовуються особистісні властивості кожного, визначається перспектива подальшого розумового розвитку й гармонійного удосконалення особистості.

Особистісно орієнтована технологія враховує:

- розумовий розвиток дітей
- вікові особливості
- індивідуальні особливості.

Особистісно орієнтована технологія сприяє формуванню упевненості, самостійності, ініціативності, творчості дитини. До особистісно орієнтованих технологій відносимо:

- технологію повного засвоєння знань
- технологію різнорівневого навчання
- технологію колективного навчання
- технологію модульного навчання
- технологію розвивального навчання
- технологію створення ситуації успіху
- методику Марії Монтессорі
- Вальдорфську педагогіку

- сугестивну технологію.

Якщо є особистісно орієнтоване навчання, відповідно є і особистісно орієнтовані уроки. Ці уроки підпорядковуються не повідомленню і перевірці знань, а виявленню досвіду учнів стосовно до змісту, який передає учитель. Це, насамперед, урок на якому педагог організовує роботу із суб'єктивним досвідом учнів. Ця робота вимагає спеціальної підготовки. Вчитель має вміти не тільки подати зміст навчальної інформації, але й аналізувати той зміст, яким володіють учні за темою уроку. На такому уроці домінує взаємодія, співпраця, діалог, полілог; діти висловлюють свої думки, діляться відомою їм інформацією, беруть участь в обговореннях, за допомогою вчителя відбирають той зміст, який закріплений науковими знаннями.

Методи та прийоми: міні-лекції, систематизований огляд, опитування, показ-демонстрація, читання, обговорення, процедура доповнення, рольові ігри, дебати, дискусії, робота у парах, групах, інтерв'ювання, самостійне навчання (письмові роботи, домашні завдання, науково-дослідницькі проекти, тести тощо).

Мета особистісно орієнтованого уроку – це створення комфортних умов для всебічного розвитку особистості, для виявлення її пізнавальної активності та успішної самореалізації.

Щоб удосконалити сучасний урок літератури, потрібно розумно враховувати суб'єктивні та об'єктивні фактори, від яких залежать навчання, виховання й розвиток особистості учня. Визначимо найголовніші напрями удосконалення уроку літератури.

По-перше, необхідно постійно активізувати учнів, розвивати їхню самостійність та ініціативу. Самостійність, як і самоствердження і самовиявлення школяра, розвиток його творчих здібностей, пізнавальних потреб, неможливі поза функціонуванням його думок, почуттів, мотиваційної та вольової сфер. Тільки в праці учні можуть відчувати радість пізнання. Навчальний процес за своєю природою – процес творчий. Там, де школярам лише нав'язуються готові істини, де панують пасивність і бездумна

споглядальність, орієнтація на зубріння, де не виховується самостійність і творча активність – не може бути справжнього навчання і розвитку дітей. Подібне навчання лише притупляє розумові здібності та творчий потенціал дитини. Саме тому у сучасній школі авторитарні методи навчання дедалі більше поступаються пошуковим, творчим, особистісно зорієнтованим.

По-друге, важливою умовою підвищення якості уроку є урізноманітнення методів, прийомів та технологій навчання, видів та форм роботи. Тому, що всяка одноманітність зрештою породжує у дітей відчуття перевантаження. Воно виникає не стільки від великої кількості завдань та їхньої складності, скільки від одноманітності, трафаретності уроків.

По-третє, щоб удосконалити навчання, необхідно забезпечити для нього сприятливий ґрунт. Це, насамперед, стійкий інтерес до навчального предмета. Але потрібно пам'ятати, що стимулювання навчальних інтересів не відбувається лише за рахунок певної моделі навчання, конкретних методів, прийомів, технологій. Цікавість стимулюється усім змістом навчальної дисципліни, методикою організації та технологією проведення навчального заняття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване навчання / І.Д.Бех, - К.: [б.в.], 1998.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С.Выготский,- М.: Просвещение, 1991. - 187 с.
3. Дьюи Д. Философия и педагогика /Д. Дьюи, - М.: Педагогика, 1999.
4. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения / П.Ф.Каптерев, - М.:Педагогика, 1982. - 121с.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості/ Г.С. Костюк,- К.: Рад. шк., 1997.
6. Освітні технології / Заг. ред. О.М.Піхоти, - К.: А.С.К., 2001.
7. Павлова Л.Д. Сучасний зміст освіти: психолого-педагогічні проблеми особистісно орієнтованого навчання / Л.Д.Павлова, – Луганськ, 2003, 114 с.

8. Песпективні освітні технології / за заг. ред. Г.С.Сазоненко, – К. : Гопак, 2005.
9. Пилипенко В.Д., Коваленко Ф.А. Впровадження особистісно орієнтованих освітніх технологій у школі / В.Д. Пилипенко, Ф.А.Коваленко, – Запоріжжя: Просвіта, 2001.
10. Роджерс К. Я-концепция и воспитание / К.Роджерс, – М.: Просвещение, 1986.
11. Савченко О.Я. Зміст шкільної освіти на рубежі століть / О.Я.Савченко // Шлях освіти. – 2000. - №3.
12. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина: 2-е изд./ В. А. Сухомлинский, – М.: Педагогика, 1972.
13. Якиманская И.С. Личностно ориентированное обучение / И. С. Якиманская, – М.: [б.в.], 1996.
14. Ямбург Е.А. Школа для всех / Е.А.Ямбург,– М.: [б.в.], 1997.